

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 17-06-32709 האחות נ' האח

בפניי : כבוד השופטת, סגנית הנשיא אלה מירז

בעניין : עזבון המנוחה פלונית

התובעת : האחיות
ע"י ב"כ איילה סגל-גבסי ואח'

נ ג ד

הנתבע : האח
ע"י ב"כ גרי אביבי ו/או נורית רג'ינשווילי

פסק דין

- 1
- 2 1. התובעת הגישה תובענה לביטול צו לקיום צוואת המנוחה מיום 4.9.2011, מתוקף **סעיף 72(א) לחוק הירושה**,
- 3 **תשכ"ה-1965 (להלן: הצוואה)**. הצו ניתן ביום 1.9.2014 על ידי הרשמת לענייני ירושה בחיפה. המנוחה הלכה
- 4 לעולמה ביום 2014.x.x, בהיותה בת 89 שנים כשהיא אלמנה והותירה אחריה שני ילדים, אח ואחות – הם
- 5 הצדדים הניצים לפניי. יצוין שאביהם המנוח של הצדדים נפטר בשנת 2008 לפני המנוחה כאמור. האב המנוח
- 6 לא הותיר אחריו צוואה. רק ביום 14.9.16 הגישה התובעת בקשה לצו ירושה אחר האב המנוח.
- 7 2. **במרכז המחלוקת מצויה דירת מגורים המצויה ברח' XXX בXXXX**. הצדדים לא עמדו על פריטים אחרים של
- 8 העיזבון או זכויות אחרות של המנוחה. בדירה התגוררו ההורים המנוחים, והיא היתה צמודה לחנותם, שהיתה
- 9 העסק משפחתי בו עבדו ההורים ובו עובד כיום הנתבע (להלן – "הדירה").
- 10 3. **בהתאם לצוואת המנוחה, הנתבע הוא היורש הבלעדי של מלוא זכויותיה.**
- 11 **לטענת התובעת**, בקליפת אגוז, הדירה ניתנה לה במתנה על ידי האב המנוח, ומנגד העניק האב לנתבע סך של
- 12 \$ 120,000, והכל כפי שהוסכם בכתב בין האב המנוח, לבין התובעת והנתבע. לשיטת התובעת היה ברור וידוע
- 13 שהדירה היא דירתה, ולראיה, לימים העניק הנתבע הלוואה לתובעת ובעלה – והדירה שועבדה לבקשתו כנגד
- 14 ההלוואה, משמע הדירה היא דירתה גם לשיטת הנתבע. התובעת הציגה עוד טיוטה של צוואת המנוחה לכאורה,
- 15 בלתי חתומה, הנושאת תאריך 3.5.1991, ולפיה רצון המנוחה היה לצוות לה את הדירה ולנתבע את החנות.
- 16 4. נזכיר שעניינה של תובענה זו אינו היקף העזבון או מעמדה של הדירה, או לחילופין תובענה לאכיפתו של הסכם
- 17 נטען זה. לגופה של הצוואה טוענת התובעת, שמצבה הרפואי והקוגניטיבי של המנוחה בעת עריכת הצוואה לא
- 18 אפשר לה להבין טיבה של הצוואה ואת משמעות מעשיה. המנוחה סבלה מדמנציה מתקדמת ונזקקה לסיוע
- 19 צמוד ויום-יומי. מתוך מצבה זה של המנוחה, מוסיפה התובעת שהמנוחה היתה נתונה לניצול מצד הנתבע,
- 20 שהיה מודע היטב למצבה של המנוחה והובילה בכחש לחתום על הצוואה תוך מעורבות פסולה בעריכתה.
- 21 5. מטעמים אלה עותרת התובעת לבטל את צו קיום הצוואה, ולהורות על בטלות הצוואה מתוקף **סעיף 26 לחוק**
- 22 **הירושה, תשכ"ה-1965 (להלן – "חוק הירושה")**, בטענה שהמנוחה לא ידעה להבחין בטיבה של הצוואה.

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 32709-06-17 האחות נ' האח

1 כמו כן, להורות על בטלות הצוואה מתוקף סעיף 35 לחוק הירושה, לאמור שהנתבע לקח חלק בעריכת הצוואה,
2 שהוא הנהנה הבלעדי ממנה.

3 6. הכרעת בית המשפט תיפתח במשוכה הראשונה העומדת בפני התובעת, והיא בירור וקיום הכללים שהעמיד
4 הדין להפעלת שיקול דעתו של בית המשפט לפי סעיף 72(א) לחוק הירושה. על בסיס הדין יפנה בית המשפט
5 לבחון טענות התובעת לגופו של עניין. בירור המחלוקת תתייחס לסוגיית מצבה הקוגניטיבי של המנוחה וכושרה
6 לצוות במועד עריכת הצוואה. במעמד הצדדים ביום 13.6.2018, מונה בהסכמה מומחה מטעם בית המשפט,
7 ד"ר עמיקם טל, פסיכיאטר (להלן – "המומחה"). כמו כן, ומתוקף צווים שניתנו על ידי בית המשפט, הוגש
8 תיקה הרפואי של המנוח מקופ"ח "מאחדת", וכן תיקה מהמוסד לביטוח לאומי. כל החומר הרלוונטי הונח
9 על שולחנו של המומחה, שהגיש חוות דעתו ביום 2.8.2018. המומחה הגיע למסקנה חד-משמעית לפיה המנוחה
10 לא היתה כשירה להבין טיבה של הצוואה במועד עריכתה. לפיכך ומטבע הדברים, בית המשפט יתרכז תחילה
11 בבחינת הטענה לפסלות הצוואה על בסיס כושרה של המנוחה לצוות במועד עריכתה. לאחר הכרעה, יבחן
12 משקלן של הטענות האחרות הנוגעות לענייננו.
13 נפנה אפוא להכריע בסוגיות אותן מנינו כסדרן. לשם הנוחות, יכונן התובעת והנתבע להלן – "האחות" ו"האח"
14 בהתאמה.

ביטול צו קיום צוואה מתוקף סעיף 72(א) לחוק הירושה – הבסיס המשפטי

17 7. מותב זה ציין לא אחת שביטול צו ירושה על בסיס הוראות סעיף 72(א) לחוק הירושה, היא דרך חתחתים אשר
18 רק המעטים יזכו לראות את סופה. צו קיום צוואה, כמו צו ירושה, הוא בבחינת פסק דין היפה כלפי כולי
19 עלמא. ביטולו או שינויו יהיו אפוא בבחינת חריג. כך, בלשונה של כבוד השופטת (כתוארה אז) דורית ביניש:
20 "סעיף זה מאפשר אמנם לבית המשפט לחרוג מכלל סופיות הדיון, אולם בו בזמן הוא מעניק לבית
21 המשפט שיקול-דעת שלא להזדקק לבקשות התיקון או הביטול שנועדו לשנות צו קודם, מהטעמים
22 המנויים בו" (ע"א 5640/92 אלוני ואח' נ' באומן, פ"ד מט(5) 373, ס' 8 לפסה"ד; ר' עוד ע"א 4440/91
23 טורנר נ' טורנר, פ"ד מז(2) 436; וגם ע"א 601/88 רודה נ' שרייבר, פ"ד מז(2) 441; ור' גם רע"א 8920/08
24 גנאיים אנעאם חמזה נ' האפוטרופוס הכללי, "נבו", מיום 13.5.2010, ס' 6 לפסה"ד).

25 8. נפנה אפוא ללשון סעיף 72(א):

27 "נתן רשם לענייני ירושה או בית משפט צו ירושה או צו קיום, רשאי כל אחד מהם, לגבי צווים שנתן,
28 לפי בקשת מעוניין בדבר, לתקנם או לבטלם על סמך עובדות או טענות שלא היו בפניו בזמן מתן הצו;
29 ואולם ראה רשם לענייני ירושה שלא להיזקק לעובדה או לטענה שהמבקש יכול היה להביאה לפני מתן
30 הצו, או שיכול היה להביאה לאחר מכן ולא עשה כן בהזדמנות הסבירה הראשונה, יעביר את הבקשה
31 לבית המשפט".

32 9. לשון החוק מציגה אפוא שני תנאים מצטברים לקיום דיון בביטולו של צו ירושה או צו קיום צוואה: הראשון
33 - קיומן של "עובדות או טענות שלא היו בפניו בזמן מתן הצו"; האדון השני - הוא שאלת השיהוי כאמור.
34 שאלת השיהוי, כרוכה אפוא בהפעלת סמכותו של בית המשפט מתוקף סעיף 72(א), והיא עולה מאליה נוכח

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 17-06-32709-17 האחות נ' האח

- 1 הוראות חוק הירושה הנוגעות להגשת התנגדות לצו ירושה, או צו לקיום צוואה, שהיא בבחינת האכסניה
2 לטענות כלפי הצווים האמורים, ונדרשת להתקיים במסגרת סד הזמנים הנתון להתנגדות כאמור (ר' **שוחט**,
3 **פינברג ופולומין – "דיני ירושה ועיזבון"**, תשע"ד-2014, ע' 199 והאסמכתאות שם).
- 4 10. שני אדנים אלה המונחים בבסיס סעיף 72(א) – קיומן של "**עובדות או טענות**" שלא היו בפני הרשם לענייני
5 ירושה בעת מתן הצו והעדר שיהוי – הניבו עקרונות ומבחנים אותם פיתחה הפסיקה להפעלת שיקול הדעת של
6 בית המשפט בבואו לבחון ביטולו של צו. נבקש לרכז ולמנות מבחנים ועקרונות אלה:
- 7 א. הצבת מידת השיהוי לעומת משקלה הלכאורי, טיבה וטבעה של העובדה או הטענה החדשה.
- 8 ב. בחינת טיבו של הצידוק אותו הציג המבקש ביטולו של צו, עד כמה מתיישב עם נסיבות העניין, ואף
9 השכל הישר וההיגיון הבסיסי על פיו נוהגים בני אדם.
- 10 ג. הדגש הוא על טיבו של הצידוק, להבדיל ממידת השיהוי, וככל שימצא בו ממש, יש בכוחו לרפא מידה
11 ניכרת של שיהוי. מנגד, ככל שהשיהוי ארוך יותר, כך גדל נטל השכנוע שעל המבקש להצדיקו. שיהוי
12 במידה ארוכה באופן חריג, הוא בבחינת בלתי סביר בעליל ויהווה מחסום מפני מעשה ביטול צו.
- 13 ד. לבחון האם השיהוי עצמו, להבדיל מהצידוק שבבסיסו, הביא לקושי בבירור עובדות המקרה. נסיבות
14 אלה יפעלו לרעת המבקש ביטולו של צו, וביתר שאת בנסיבות בהן השיהוי מקשה על הכופר בביטול
15 הצו להציג ראיות התומכות בטענותיו.
- 16 ה. בחינת הפגיעה הצפויה להתרחש על כל אחד מהצדדים ומידתה בעקבות השינוי או הביטול של הצו.

17
18 ראה בהרחבה לעניין זה:

- 19 – ע"א 210/09 נחמה חן נ' עמותות לשכת אליהו הנביא 6 של הבונים, "נבו", מיום 2.12.2010 ;
- 20 – עמ"ש (חי') 13757-05-10 מ' י' נ' ש' כ', "נבו", מיום 5.10.2010 ;
- 21 – ת"ע (טב') 22121-03-10 י.ה. נ' עז' המנוחה מ.ה. ז"ל, "נבו", מיום 11.2.2011 ;
- 22 – שוחט, פינברג ופולומין – "דיני ירושה ועיזבון", תשע"ד-2014, ע' 199-200.
- 23

24 **נפנה ליישום מבחנים אלה על נסיבות העניין.**

25 **טענות הצדדים**

- 26 11. **האחות** ציינה בתצהירה (סומן ת/1), שלא ידעה שהאח הגיש בקשה למתן צו לקיום הצוואה, לא היתה צד לה
27 והאח לא סיפר לה שקיימת צוואה – וכך אף על פי שלאחר פטירתה של המנוחה, היתה התקרבות בין הצדדים
28 ושיפור ביחסים ביניהם. לטענתה, מספר חודשים לפני פתיחת ההליכים דנן, בשיחה בה נכחה גם אשתו של
29 האח (להלן – "**הגיסה**"), האח סיפר לה על הצוואה שבה ציוותה לו המנוחה כל רכושה. ממועד זה נותק ביניהם
30 הקשר. אז גם ביררה וגלתה על קיומו של צו קיום הצוואה. לאחר שגילתה הדבר שוחחה עם בתו של האח,
31 אחייניתה, שלדבריה סיפרה לה שאביה ערך את הצוואה כדי להגן עליה מפני נושים ונוכח ההסתבכות הכלכלית
32 שלה ושל בעלה. האחיות מוסיפה ומתארת את מצבה הכלכלי הקשה. לדבריה אין בידיה כל רכוש והיא נעזרת

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 32709-06-17 האחות נ' האח

1 בחברים קרובים למימון צרכים שוטפים וטיפול שניניים. היא מוסיפה שנדרשו לה מספר חודשים לגייס סכום
2 מינימלי לפתיחת ההליכים.
3 12. האח מאשר טענות האחות באופן חלקי, ובתצהירו (סומן מש/6) טען שבשנת 2016, "לאחר" שהגיש את
4 הבקשה לצו קיום הצוואה, הוא הודיע לאחות "כי התחלתי בהליכים בנוגע לבית של אימי", בעוד האחות
5 השיבה שהיא יודעת. הוא גם ביקש ממנה להגיע לדירה לאחר פטירת המנוחה ולקחת מיטלטלין שברצונה
6 לשמור, וכך עשתה. לדבריו חלק מהחפצים שבחירה עדיין מצויים ברשותו לאחר שלא נטלה אותם.
7 13. זה המקום לציין, שהצדדים אינם חלוקים על העובדה שלאחר פטירת המנוחה, הדירה הושכרה לצדדים
8 שלישיים, ודמי השכירות משולמים לידי האח (ע' 3, ש' 12).
9

דיון והכרעה

10
11 14. נציין תחילה שהשיהוי בעניינינו, אמנם אינו עניין של מה בכך, אך משכו כשלעצמו אינו חריג באופן קיצוני, כל
12 שכן יחסית למקרים אחרים העומדים להכרעתם של בתי המשפט. הצו לקיום הצוואה ניתן ביום 1.9.2014,
13 ובקשת האחות לביטול הצו הוגשה לרשם לענייני ירושה בחיפה ביום 9.2.2017. **תקופה בת שנתיים וכ-4**
14 **חודשים**. שנית, ובזה העיקר, לא ניתן לבסס ממצא על בסיס טענות הצדדים, **ששניהם נמצאו בלתי מהמנים**
15 **בחקירתם הנגדית**. מחד גיסא האח אישר בתצהירו לכאורה שלא שיתף את האחות בקיומה של הצוואה אלא
16 לאחר פטירת המנוחה ולאחר שהוציא צו לקיומה, וזאת בשנת 2016 כאמור. מאידך גיסא, תשובותיה של
17 המבקשת בחקירה הנגדית היו סותרות ונתנו מקום של ממש להנחה שבקשת האח למתן צו לקיום הצוואה
18 היתה בידעת האחות בסמוך לאחר הגשתה:
19 ש. **ידעת על הצו ירושה מהפרסום בעיתון?**
20 ת. כן. ואחיינית שלי אמרה לי לא לדאוג, לא להגיש כלום ולא לעשות כלום. עד שחברים עזרו לי.
21 ש. **פנית עם זה ל[אח]?**
22 ת. לא דיברתי איתו שנים (ע' 16, ש' 27-31).
23

ובמקום אחר:

24
25 ש. **ידעת ב-2014 אבל בתצהיר טענת שרק ב-2016 נודע לך.**
26 ת. נודע לי ב-2016 כשהייתי איתו במכונית והוא אמר 'הכל שלי, שקל לא מגיע לך' שאלתי איפה
27 עוה"ד, איפה שופט, איך עשית דבר כזה והוא אמר 'אין לי אחות, אין לי גיס אין לי כלום, הכל
28 שלי'.
29 ש. **אמרת שראית פרסום בעיתון ב-2014.**
30 ת. ומה עשיתי עם זה? ידעתי שהבית שלי. לא עשיתי עם זה כלום, הייתי רגועה כי ידעתי שהבית
31 שלי (ע' 17, ש' 2-8).
32

33 15. בית המשפט מוצא אפוא את גרסתה של האחות בנוגע לשיהוי כבלתי משכנעת, ומנגד ולכאורה לגרסת האח לא
34 היתה מודעת לקיומה של הצוואה ולבקשה שהגיש אלא בדיעבד. בית המשפט אינו מוצא הכרח להכריע

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 32709-06-17 האחות נ' האח

במחלוקת עובדתית זו בנסיבות העניין, וכפי שיובאר להלן ומן הראוי לקבוע, שאין למנוע את בירור טענות האחיות על בסיס השיהוי בעניינו.

16. יישום המבחנים שמנינו לעיל על נסיבות המקרה מוביל למסקנה שמשקלה של הטענה בנוגע לכושרה הקוגניטיבי של המנוחה עולה באופן ניכר על משקל השיהוי בעניינו. טענה לפיה המנוחה לא היתה בעלת היכולת הקוגניטיבית להבין טיבה של הצוואה במועד חתימתה, היא בעלת פוטנציאל להביא לבטלות הצוואה. ראוי לציין בהקשר זה שהאחות צרפה כבר לבקשתה לביטול צו הקיום, שהוגשה לרשם לענייני ירושה, ראייה לכאורה למצבה הקוגניטיבי של המנוחה – **סיכום הבדיקה שערכה למנוחה ד"ר גילנה ואינשטיין ביום 20.2.2012** (נס' ח' לבקשה). מסיכום בדיקה זו עלה כבר במעמד הגשת בקשתה של האחיות לביטול הצו, שעולה ספק לכאורה לגבי מצבה הקוגניטיבי של המנוחה, עוד משנת 2009. נציין לעניין זה גם את התרשומת מחברת הסיעוד "מתן", שצורפה לבקשה (נס' ז'). גם בה היה כדי להעמיד בספק לכאורה את מצבה של המנוחה במועדים האמורים. לדברים משנה תוקף לאחר בירור הטענה והגשת חוות דעת המומחה. בהינתן מידת השיהוי והצבתו לעומת טיבה ומשקלה של הטענה לגבי כושרה של המנוחה לצוות, ידה של האחרונה על העליונה בנסיבות העניין.

17. כשם שנאמר לעיל, השיהוי בעניינו אינו בבחינת עניין של מה בכך, אך גם אינו חריג במידה שתגבור על הצורך לברר את טענת האחיות לגבי כושרה של המנוחה, בשים לב כאמור שטענת האחיות לא עלתה כלאחר יד, ונתמכה כאמור בראייה לכאורה. כמו כן, לא נמצא בנסיבות העניין שהיה בשיהוי על מנת להביא לקושי בבירור בקשת האחיות או טענות האח. לא היה בחלופי הזמן על מנת לפגוע במצבת העדים או הראיות העומדות לרשות הצדדים. כמו כן, וככל שידוע לבית המשפט, לא נעשה שינוי בדירה העומדת למחלוקת או במצבה הרישומי או התכנוני – והדבר לא נטען.

18. **לסיכום הדברים, על בסיס מיטב התרשמותו של בית המשפט, והמבחנים שהעמיד הדין לשיקול דעתו של בית המשפט בהתאם לסעיף 72(א) ולחוק הירושה, נמצא שאין בשיהוי שנכרך בהגשת בקשת האחיות, על מנת למנוע את בירור טענותיה, ולמצער הטענה הנוגעת למצבה הקוגניטיבי של המנוחה במועד חתימת הצוואה.**

לגופו של עניין

כשרותה של המנוחה לצוות – הבסיס המשפטי

19. סעיף 26 לחוק הירושה, מורנו: "כשרות לצוות – צוואה שנעשתה על ידי קטין או על ידי מי שהוכרז פסול דין או שנעשתה בשעה שהמצווה לא ידע להבחין בטיבה של צוואה – בטלה".

20. נקודת המוצא נטועה עמוק בעקרונות דיני הירושה, לאמור כי חזקה על המצווה כי בעת עשיית הצוואה כושרה המנטלי עמד לה להבחין בטיבה של צוואה:

"ברי על דרך הכלל, כי חזקה על אדם שכשר הוא לפעולות משפטיות – בהן עשיית צוואה – וחזקה על מצווה כי בעת עריכת צוואתו ידע להבחין בטיבה של צוואה. הטוען כי בעת עשייתה של צוואה לא ידע המצווה להבחין בטיבה של צוואה – עליו הנטל להוכיח טענתו" (בע"מ 3539/17 פלונית נ' פלוני, "נבו", מיום 11.6.17).

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 32709-06-17 האחות נ' האח

21. כמו כן, בחינת כושרה של המנוחה להבין את טיב צוואתה ממוקדת במועד עריכת הצוואה ממש: "ההגבלה המוטלת על מי שלא ידע להבחין בטיבה של צוואה, עניינה מצבו הנפשי, המנטלי, והגופני של המצווה בעת עריכת הצוואה, כאשר נקודת הזמן הרלוונטית הנה מועד חתימת הצוואה, וחומר הראיות צריך להיות נכון למועד זה, גם אם לפני כן ו/או לאחר מכן השתנה המצב" (עמ"ש (חי') 27565-09-16 ל.נ (האחות) נ' ע.ד. (האח), "נבו", מיום 2.4.17).

22. רבים הם המקרים, וכך בענייננו, שחוות דעתו של המומחה היא תנאי הכרחי להכרעה העומדת בפני בית המשפט, ומכוונת כאמור, אל מועד עריכת הצוואה. לצד זאת יבחן בית המשפט את נסיבות חייה של המנוחה במועדים הרלוונטיים כפי שמשקפים מן העדויות והראיות האחרות המונחות על שולחנו, ויבקש ללמוד כיצד מצבה של המנוחה משתקף מהן. היטיב לנסח את הדברים כבוד השופט שנלר:

"קיים קושי מהותי בקביעות המתייחסות למצבו של מי שהלך לעולמו בכלל ולמי שהיה במועדים הרלוונטיים בגיל מבוגר ואשר סבל מבעיות רפואיות שונות בפרט שאף בגינן יש לבחון את השאלות האמורות. שני מקורות עיקריים עומדים בפני בית המשפט בבואו להכריע בנדרש. המקור האחד, ענייננו בעדויות של מי שהכירו את המנוח במועדים הרלוונטיים ואשר יכולים להאיר את עיני בית המשפט בדבר מצבו ותפקודו של המנוח, לרבות רופאים שטיפלו בו במישרין במועדים הרלוונטיים. המקור השני, הינו חוות דעת מומחים אשר יחוו דעתם בשאלה האמורה, לרבות תוך הסתמכות על מסמכים רפואיים שונים וייתכן ואף תוך הסתמכות על אותן ראיות, נשוא המקור הראשון [...]. אין לקבוע מסמרות מהו המקור בעל המשקל הרב יותר. כל מקרה ייבחן בהתאם לנסיבותיו ובהתאם יגיע בית המשפט להכרעתו. ייתכנו מקרים בהם די יהיה בחומר הרפואי המצוי בפנינו על מנת להגיע למסקנה ברורה וחד משמעית וללא צורך בעדויות נוספות. אולם, ייתכנו מקרים, בהם נוכח אותן עדויות 'ממראה עיניים' ניתן יהיה להגיע למסקנה ברורה וחד משמעית ואף בהתעלם מחוות דעת רפואית זאת או אחרת או מבלי צורך בה" [הדגשות לא במקור, א.מ.] (בר"ע (ת"א) 1677/05 פלונית נ' י.ש. מנהל עזבון זמני, "נבו", מיום 14.8.06).

טענות הצדדים

23. **האחות** טענה בתצהירה שבמועד עריכת הצוואה, וקודם לכן, המנוחה לא ידעה להבחין בטיבה של הצוואה. מצבה הקוגניטיבי היה חמור ביותר והיא לא היתה מודעת למשמעות ולמהות הצוואה. לא היתה לה כל יכולת להביע דעה או לקבל החלטות.

24. לתצהירה צרפה האחות (נס' ח') את סיכום ביקור המנוחה אצל ד"ר גלינה ואנשטיין ביום 20.2.12, עליו עמד בית המשפט בתמצית לעיל. זה המקום להרחיב שמסיכום הבדיקה עולה שאובחנה התדרדרות קוגניטיבית ותפקודית של המנוחה כבר בשנת 2009 (16.11.2009) – כ 22 חודשים לפני מועד חתימת המנוחה על הצוואה (4.9.2011). עוד מצוין בסיכום שבעקבות הבדיקה בשנת 2009 נערך למנוחה מבחן MMSE ("מיני-מנטל") בו הניבה המנוחה תוצאה 8/30. משנת 2009 המנוחה לא היתה מסוגלת לדאוג לצרכיה הבסיסיים היום-יומיים – לבוש, רחצה, אכילה וכד', והוכרה כזכאית לפי חוק הסיעוד. מאז מצבה הלך החמיר. נכון למועד הבדיקה,

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 32709-06-17 האחות נ' האח

חודשים ספורים לאחר מועד חתימתה על הצוואה (20.2.2012), אובחנה המנוחה כסובלת מדמנציה קשה

ומתקדמת.

25. לתצהיר האחות צורפה עוד תרשומת של חברת "מתן" לשירותי סיעוד (נס' ז') – גם עליה עמדנו בקצרה לעיל. מהרישום עולה שהחל משנת 2010 המנוחה הוסעה מידי יום למרכז יום, שם אכלה ארוחות בוקר וצהריים. ביתר הזמן שהתה בביתה, ישבה ובהתה לא מעש. החל מחודש ינואר 2013 המנוחה נזקקה להשגחה וסיוע של עובדת סיעודית כל שעות היממה, לא שלטה על הסוגרים, היתה חסרת התמצאות ונעדרת יכולת שיפוט וניכרה הזנחה במצבה. היא נזקקה לעזרה, ליווי וטיפול בהיבטי החיים הבסיסיים ביותר.

26. האחות טוענת אפוא שנוכח תיאורים אלה, הסובבים סביב מועד עריכת הצוואה, המנוחה לא היתה מסוגלת לקרוא את האמור בצוואה, קל וחומר להבין את האמור בה. אותה עת היא היתה פסיבית ונעדרת שיקול דעת ורצון עצמאי.

27. **לטענת האח** בתצהירו (סומן **מש/6**) המנוחה היתה עצמאית עד לחודש נובמבר 2012 – אז נפלה ונחבלת - בעוד הצוואה נערכה יותר משנה קודם לכן. יתירה מכך, לדבריו גם לאחר עריכת הצוואה, המנוחה התגוררה לבד, התלבשה לבד והכינה לעצמה אוכל. בימי שיש וחגים המנוחה היתה מתארחת בביתם וגם השתתפה באירועים דרך קבע. בעקבות נפילת המנוחה בחודש נובמבר 2012 כאמור, האח שכר מטפלת קבועה החל מינואר 2013, שטיפלה במנוחה עד יום מותה.

28. בתמצית נציין שלגרסה זו מצטרפים בתצהיריהם גם העדים מטעם האח: **גב' פ', מכרה של המשפחה (סומן מש/4)**; **אשתו של האח, הגב' פ"א (סומן מש/5)** ובתו של האח, **הגב' א"א (סומן מש/7)**.

חוות דעת המומחה

29. כשם שפורט לעיל, החומר הרפואי הרלוונטי הוצג למומחה, ד"ר עמיקם טל, שהגיש חוות דעתו ביום 2.8.2018 (להלן – "**חוות הדעת**"). בית המשפט מוצא את חוות הדעת מהימנה ונטועה היטב בחומר הרפואי שהיה לעיני המומחה. נמצא עוד שחוות הדעת מנומקת היטב ובית המשפט התרשם שלא היה בחקירתו הנגדית של המומחה על מנת לערער את יסודות חו"ד.

עיקרי חוות הדעת

30. לעיני המומחה עמדה בדיקת המנוחה ביום 16.11.2009 ע"י ד"ר גלינה ואינשטיין – מומחית לגריאטריה. המומחה סוקר את ממצאי הרפואה ומסיק:

"ברי מתוך הרישום הזה, כי הרופאים מאבחנים את המנוחה באותה העת כסובלת מתהליך דמנטי מעורב. ממצאי בדיקתה הינם חד משמעיים ומצביעים על ליקויים קוגניטיביים ותפקודיים משמעותיים. ניתן להבין מתוך התיאור, כי פגועים קשות אצל הנבדקת [...] יכולותיה הקוגניטיביות, החשיבתיות, השיפוט, ההבנה, החשיבה המופשטת והיכולת של הנבדקת להתמודד עם שיחה אינפורמטיבית פשוטה בתכלית".

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 17-06-32709-06 האחות נ' האח

31. לגבי בדיקת המנוחה במבחן "מיני-מנטל" שהניב את התוצאה 8/30 (בשנת 2009), מציין המומחה שאמנם מבחן זה מבטא מצב נקודתי ולא קבוע, ויחד עם זאת "הממצא מבטא את חומרת מצבה הקוגניטיבי" בעת הבדיקה. עוד מוצא המומחה זיקה בין הדיכאון שאובחן אצל המנוחה לבין תהליך הדמנציה, וכנובע ממצב דמנטי, ומסיק כך ביתר שאת שעה שהמנוחה לא הופנתה לבדיקה פסיכיאטרית בעקבות אבחון המצב הדיכאוני. את הבדיקה עצמה, אותה ערכה ד"ר ואינשטיין כאמור, מוצא המומחה כמהימנה ומקצועית, כ"לחם חוקה" של הרופאה הגריאטרית, וכך גם לאור פירוט ממצאה, וקובע ש"ניתן לסמוך על ממצאה".
32. לאחר מכן בוחן המומחה את משמעותו של פער הזמן, בן שנתיים, בין אותה בדיקה (מיום 16.11.2009) לבין מועד חתימת המנוחה על הצוואה (4.9.2011). שאלה מקדמית שמעמיד המומחה היא עד כמה תוצאות הבדיקה משנת 2009 משקפות את מצב הדברים נכון למועד עריכתה, או לחילופין, כמה משקפים הממצאים מצב קבוע. המומחה מציין שאמנם בגילה ומצבה של המנוחה נכון למועד הבדיקה, ישנם גורמים שעלולים לגרום לירידה קוגניטיבית זמנית וחולפת (ירידה ברמת סוכר, בתפקוד בלוטת התריס, ועוד), ומוצא שד"ר ואינשטיין לקחה גורמים אלה בחשבון - על פי ציון מחלות הרקע בסיפא לדיון שערכה. מכאן הוא למד שסביר יותר שממצאי הבדיקה משקפים "את מצבה הנפשי קוגניטיבי רגשי הקבוע של המנוחה באותה תקופה" [הדגשות אינן במקור, א"מ].
33. המומחה מסתמך עוד על בדיקה שקדמה בחודשים מספר לבדיקה האמורה – בדיקה נוירולוגית ע"י ד"ר אלה דשקובסקי ביום 15.7.2009: המומחה מביא מתוך סיכום הבדיקה: "תלונה על ירידה לזכרון לשמות, תכניות, מתפקדת בבית בעזרת בנה, לא זוכרת איזה תרופות מקבלת [...] בבדיקה נוירולוגית: משתפת פעולה, עונה לשאלות פשוטות, מתבלבלת בין בני משפחה, התמצאות לקויה בזמן, ליקוי בתפקודים אקזקוטיביים (ביצועיים) חוזרת על אותם פרטים". המומחה מוצא ש"בלבול בין בני משפחה ואי זיהויים מהווה קריטריון לחומרת מצב קוגניטיבי באותה עת".
34. עוד מפנה המומחה להערכת תלות לחוק הסיעוד שנערכה בבית של המנוחה ע"י נציגת המל"ל. המומחה מצא שגם בהערכה זו "ניכרים סימני החסרים הקוגניטיביים", אך מוסיף שאין בידי המעריכה מטעם המל"ל די כלים מקצועיים להסיק המסקנות הנדרשות.
35. עוד מפנה המומחה לבדיקת המנוחה ע"י ד"ר גלינה ויינשטיין מיום 20.2.12 – כשלושה חודשים לאחר חתימת הצוואה – עליה עמדנו לעיל. המומחה מביא בחו"ד מתוך סיכום הבדיקה: "לא יציבה בעמידה והליכה...לא הצלחנו בביצוע בדיקת MMSE – לא ענתה על אף שאלה כאשר ב MMSE בשנת 2009, היה 8/30. לא זכרה אפילו גילה ושם ביתה, לא זכרה בת כמה היא ולא זכרה שיש לה עוד בן שגר על ידה. לא הצליחה כלל בציור שעון ופנטגון". הרופאה מוסיפה בסיכום הבדיקה, כמובא בחו"ד, שהמנוחה "סובלת מירידה קוגניטיבית קשה ומתקדמת [...] לא מסוגלת לבצע רוב התפקודים היומיומיים [...] על דעת עצמה הפסיקה לקבל תרופות...בבדיקות אחרונות, התגלה לראשונה גם עליה ב TSH פי שניים. לדעתי חלה ירידה קוגניטיבית ותיפקודית משמעותית יחסית לבדיקה קודמת. זקוקה לעזרה והשגחה 24 שעות ליממה". המומחה מוסיף שהממצאים דומים לבדיקה הקודמת 16.11.2009 "אך עם דרגת חומרה גדולה יותר".

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 32709-06-17 האחות נ' האח

מסקנות המומחה

36. משום חשיבות הדברים, נביא את מסקנות המומחה כלשונן:

"קיים כאן רצף של תהליך עקבי, מחמיר והולך של הפרעות קוגניטיביות, אשר החל על פי המסמכים והמידע אשר הועבר לרופאים, בערך בשנת 2008. בסוף שנת 2009, כעולה מהערכתה המסודרת של ד"ר ויינשטיין מיום 16.11.2009, היה תהליך הדמנציה כבר בעיצומו. דרגת ההפרעות התפקודיות המנטאליות קוגניטיביות על פי אותה בדיקה מנובמבר 2009, היה כבר כזה שלמנוחה באותה העת לא היתה על פי הערכתי, כשירות מנטאלית וקוגניטיבית להבין טיבה של צוואתה ומשמעויותיה השונות עבורה ועבור המוטבים השונים לאותה צוואה.

בעת הבדיקה השניה ע"י הגריאטרית ד"ר ויינשטיין ביום 20.2.12, כשלושה חודשים לאחר כתיבת הצוואה (4.9.11), ממצאי בדיקתה של ד"ר ויינשטיין, הינם חמורים מאלו של בדיקתה מנובמבר 2009 ומצביעים על רצף ועקביות של ירידה במצבה הקוגניטיבי, תפקודיה, יכולותיה להבין, לשקול ולשפוט. לאור מה שכתבתי במקום אחר בחוות הדעת הזו, המדובר במצב עקבי וקבוע ולא במצבים קוגניטיביים נפשיים ברי חלוף.

לפיכך, ניתן לקבוע על פי אלו, כי ביום 4.9.2011, בעת כתיבת הצוואה הנדונה כאן, לא היתה המנוחה בעלת כשירות מנטאלית וקוגניטיבית להבין טיבה של צוואתה עליה חתמה".

37. בית המשפט מוצא את המסקנה אליה הגיע המומחה מבוססת היטב. בעניינו קיימים מסמכים רפואיים ממועדים הקודמים לצוואה ומסמך לאחר חתימתה של המנוחה על צוואה. אפשר לומר עוד שמסקנת המומחה מאששת עם ההנחה שיבסס גם הדיוט למקרא סיכום בדיקת המנוחה מיום 20.2.2012, שנערכה 3 חודשים בלבד לאחר חתימת הצוואה.

38. בית המשפט השתכנע עוד בתקפות מסקנות המומחה לאחר חקירתו הנגדית בפניי בית המשפט. בית המשפט מצא את תשובותיו עקביות ונתמכות בחומר הרפואי. לא עלה בידי האח לגרוע ממסקנות המומחה או תוקפן, או הבסיס המקצועי עליהן מונחות מסקנותיו. נעמוד על תשובות המומחה ובתוך כך על טענות האח כלפי חוות הדעת – אף שחלק מטענות אלה עלו מצד האח באופן מפורש לראשונה בחקירה הנגדית.

39. **התבססות המומחה על מבחן "מיני-מנטל"** – המומחה השיב שאכן כטענת האח, מבחן זה אינו משמש ככלי אבחוני, וכפי שהסביר בחוו"ד, המבחן הוא "כלי עזר בנוסף לכלים אחרים" (ע' 61, ש' 19-21). עוד ציין המומחה שתשובות המנוחה כגון "לא יודעת", אינן מעידות בהכרח על אי-שיתוף פעולה מצידה, ובעניינו מעידות, לחילופין, על מצב קוגניטיבי ירוד (ע' 62, ש' 4-6). עוד הוסיף המומחה:

"אני לא מתבסס על בדיקת המיני מנטל שאת מתרכזת בה, אלא בתמונה הקלינית היא כל כך ברורה שמצביעה על מצב דמנציה חמורה ואגב אי שיתוף הפעולה שלה בבדיקה השניה היא כתוצאה מהחמרת הדמנציה" (ע' 62, ש' 21-24).

40. המומחה הוסיף עמד על משקל הזיקה בין שתי בדיקות, משנת 2009 ומשנת 2012 - "הרופאה היא רופאה גריאטרית ויש לה נסיון ורואה עד כמה השמיעה או הראיה יכולה לפגוע. הממצאים הם כמעט זהים. יש לנו

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 32709-06-17 האחות נ' האח

בדיקה דומה שהרופאה הזו עשתה פעמיים והיא רופאה מאוד מנוסה. היא ערכה את הבדיקה פעם בשנת 09
ופעם שניה מספר חודשים אחרי כתיבת הצוואה והממצאים מאוד דומים" (ע' 62, ש' 12-15).

41. בנוגע לטענת האח לפיה הדיכאון שאובחן אינו מצביע בהכרח על דמנציה, הסביר מומחה:

ת. הכלל הנהוג הוא שמרבית הרופאים המטפלים לא מפנים לבדיקה פס' עד לדרגה בעוצמה מסוימת
וכנראה שזה היה המצב אצל המנוחה. כאשר עוצמת הדכאון חמורה והרופא הג' לא מרגיש שיש
בכוחו להתמודד, להערכתי גם כתבתי בחו"ד. עובדה שהיא לא הופנתה לפסיכיאטר. לדעתי לא
היה צורך בזה. אדם עם חומרת דמנציה כמו שהיתה לה בשנים 2009-2012, גם אם יש לו דכאון
בעוצמה גדולה אני חושב שזה חסר טעם לתת לו תרופות בגלל חומרת הדמנציה.

ש. זאת השאלה אם זה דכאון או דמנציה.

ת. הסימנים הם של דמנציה לא של דכאון (ע' 63, ש' 12-19).

42. בנוגע לטענת האח לפיה המנוחה לא זכתה להשגחה וסיוע של 24 שעות ביממה, לטענתו, המומחה דחה טענה
עובדתית זו כבעלת משקל בהכרח למצבה הקוגניטיבי של המנוחה:

ת. כל הענין של כן השגחה או לא זה ענין של סיכונים. לא כל מי שמעריך סיכון שהדבר מנבא אם
לא יעשה יקרה אסון. אנו שומעים על אנשים דמנטיים שיוצאים ולא מוצאים את הדרך ובסוף
מוצאים את הגווייה שלהם והם מתו מרעב וצמא ולא ידעו לחזור הביתה. בכל זאת לאישה היו בן
ובת ומטפלת שדאגו לה.

ש. לא ישנו איתה בלילה.

ת. אני יכול לומר שהיה לה מזל שלא קרה אסון. גם אנשים דמנטיים כשהם רגילים לרוטינה לעשות
ובני המשפחה באים אחת ליום יומיים חלק מזה גם אמצעי שמירה ולא של שמירה של 24 שעות
ומן הסתם היתה צריכה לפי הערכת הרופאה אבל היה לה מזל ולא אומר שלא היתה דמנטית.

ש. יכול להיות שהיא הטעתה את הסובבים שלה שלא חושבים שהסיכון כזה גדול.

ת. ישנם כל מיני משפחות. משפחות שמאוד רגישות לצרכים ומשפחות שפחות רגישות. יש
משפחות שמוכנות להשקיע משאבים ויש שלא ואין לי תשובה פרט לעובדה שאמרתי שהיה לה
מזל וכנראה שהיו לה רוטינות מסודרות ותקפות שהקטינו את מידת הסיכון (ע' 64, ש' 5-17).

43. המומחה הוסיף וחיידד והתמודד עם טענת האח, שעבור סובביה היא היתה צלולה:

ש. מה לגבי תקשורת שלה עם צדדים שלישיים. בני משפחה באירועים משפחתיים. האם יכולה
לנהל תקשורת רגילה מבלי שאף אחד יחשוד שמהו לא בסדר.

ת. קשה לי להאמין. פעמיים הרופאה בדקה אותה ובשתי הפעמים לא זכרה שיש לה בן. בזמן
שכתבה את הצוואה היא לא הזכירה בכלל את הבת. זכרה את מספר הנכדים אבל לא את שמם.
מה שזכרה בבוקר לא אומר שתזכור בצהרים. זאת תנודתיות בתפקודים מנטלים בין השעות של
הבדיקה. מרבית האנשים שסובלים מדמנציה הממצאים שלהם חמורים יותר בשעות הערב

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 32709-06-17 האחות נ' האח

מאשר בבוקר. יש התעייפות מנטלית. המח עייף והדמנטי לא יכול לסבול את שפע הגירויים
שעברו עליו. זה בעיקר אצל חולים דמנטיים. אצלנו לא רואים. ברור שזה ישפיע על צדדים
שלישיים (ע' 64, ש' 28 ואילך).

בהקשר זה חידד המומחה בהמשך:

"לגמרי לא. גם אם היתה אצלה על הממצאים כפי שאני מכיר ודווחו, התנודתיות היתה מביאה אותה
למצב הכי טוב עדיין היתה באי כשירות ובדמנציה חמורה. התייחסתי לזה בחוו"ד שיש פה תהליך
עקבי בלתי הפיך. אני חושב שכתבתי בצורה די ברורה בחוו"ד שלי (ע' 67, ש' 3-5).

44. בית המשפט מוצא אם כן את חוו"ד מבוססת היטב. לא נמצא בסיס בראיות או בנסיבות המקרה לעמדת האח
בסיכומיו לפיה "המנוחה היתה מודעת היטב לכך שהיא עורכת צוואה וכי היא מורשה את כל רכושה למשיב"
(ס' 3(ד)). או לטענת האח לפיה נטל ההוכחה אינו מורם "כאשר הטענה חסרת כל יסוד עובדתי וראייתי" (ס'
3(ו)). נחה דעתו של בית המשפט, על בסיס חוות הדעת ועמדת המומחה כפי שהובאה באריכות בחקירתו,
שבמועד עריכת הצוואה, המנוחה נעדרה את הכושר הקוגניטיבי להבין את מעשה הצוואה ואת משמעותה.

45. למען השלמת התמונה, את גרסתו של האח לגבי מצבה של המנוחה מוצא בית המשפט בלתי מהימנה. לא נמצא
ממש בהכחשות הסתמיות והגורפות מפי האח, לגבי מצבה של המנוחה. טול לדוגמא את תשובות האח לגבי
הערכת התלות שנערכה למנוחה על ידי נציג המל"ל – הערכה בה הוא עצמו נכח:

ש. אתה נכחת בהערכת תלות של המל"ל, עם עובדת של המל"ל ב-2009. ואתה אמרת ואני מצטטת
מדברייך – מפנה לתיק המל"ל להערכת התלות מ-2009: 'שוכחת ימים'.

ת. לא נכון.

ש. 'שוכחת לקחת תרופות, שוכחת שמות'.

ת. לא נכון.

ש. 'משאירה מפתח בדלת ויוצאת למועדון, אתה נועל את הדלת כי אתה עובד בחנות ליד'.

ת. אני בודק שהיא סגרה את הדלת.

ש. 'מדליקה נרות ביום ה' כי חושבת שזה יום ו', לא אמרת דברים כאלה?

ת. לא. אצלי בתצהיר זה כתוב? לא אמרתי דבר כזה. לא יודע מאיפה את ממציאה את כל הדברים
האלה. אני במל"ל כשהוא הגיע אליה לביקורת, אימא שלי הלכה אליה ואמרה 'סליחה, אתם
רוצים כוס קפה' והיא קמה והלכה. אם היא יודעת לעשות קפה לא צריכה שום דבר.

ש. אם כתוב שאתה התלוננת, אמרת שאתה גורב לאימא גרביים.

ת. אמת.

ש. שהזכרון שלה בירידה, לא זוכרת ימים, שמות ובני משפחה.

ת. זה לא נכון.

ש. ור' מצלצלת אליה להזכיר לה ללכת למועדון?

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 32709-06-17 האחות נ' האח

- 1 ת. לא נכון.
- 2 ש. כשאתה אומר שאימא שוכחת לאכול ועד שהמבקשת מביאה לה אוכל היא לא אוכלת?
- 3 ת. זה לא נכון (ע' 49, ש' 23 ואילך).
- 4
- 5 46. הכחשות סתמיות אלה לכשעצמן אינן בעלות משקל של ממש, אך נדמה שהן נהדפות ביתר שאת נוכח המסמכים
- 6 הרפואיים המהווים בבחינת ראיות בכתב, אותן מבקש האח להכחיש ולסתור באופן סתמי.
- 7 47. גם עדויות העדים האחרים שהגישו תצהיר מטעם האח, לא היוו משקל נגד למסקנה החד משמעית מטעם
- 8 המומחה, ולנגלה מן המסמכים גם לעין בלתי מקצועית. לא היה גם בעדויות אלה כדי להעמיד גרסה עובדתית
- 9 שתסתור את מסקנות חוות הדעת הוא המסד העובדתי עליה הן נסמכות.
- 10 48. גב' פ' סיפרה בתצהירה (מש/4) על פגישות עם המנוחה בשנת 2010, ברחוב ומחוץ למרפסת בה נהגה המנוחה
- 11 לשבת. להתרשמותה היתה המנוחה צלולה, ואף הזכירה את נכדתה א'.
- 12 49. יצוין שגם בהנחה שעדותה של העדה היא אמת לאמיתה, אין בכך לשלול את הממצאים המלמדים שבשנת
- 13 2010, והחל משנת 2009, היתה המנוחה בהליך של התדרדרות קוגניטיבית. שנית, מחקירת העדה עלה שאותן
- 14 פגישות אקראי עם המנוחה התקיימו לכל היותר פעמים ספורות, על רקע העובדה שבמועדים הרלוונטיים
- 15 שהתה המנוחה עד אחה"צ במעון יום (ע' 34, ש' 12-14). העדה אישרה עוד שחדלה לפגוש את המנוחה לאחר
- 16 שמצאו לה מטפלת (ע' 34, ש' 24), ועוד מאשרת שלמעשה לא יודעת לספר על המתרחש לאחר שנת 2010, אז
- 17 עברה דירה :
- 18 ש. חוץ מנקודת האחיזה הזו של 2010 שעברת דירה ובנך נסע לחו"ל, את לא יודעת להגיד לי שום דבר
- 19 אחרי התאריך הזה על המנוחה ?
- 20 ת. נכון (ע' 35, ש' 4-5).
- 21
- 22 50. בית המשפט לא התרשם עוד מעדותה של הגיסה גב' פ"א, אשתו של האח. בחקירתה הנגדית הציגה גרסה
- 23 גורפת, המנוגדת לראיות, לפיה המנוחה היתה "צלולה" לדבריה בשנים 2011-2012 (ע' 38, ש' 2-3). בית המשפט
- 24 מוצא עוד את תשובותיה של העדה מתחמקות, בניסיון להוסיף ולהכחיש ירידה קוגניטיבית (ע' 38-39). בהמשך
- 25 החקירה סייגה מגרסתה בהקשר זה :
- 26 ש. את אמרת "לא אמרתי שהייתה צלולה".
- 27 ת. אני לא רופאה.
- 28 ש. בראייה של העובדות, את רואה מה לא נכון בדברי הרופאה ? כשהיא אומרת שהיא לא זוכרת את
- 29 גילה, את שם בתה, עקב ירידה קוגניטיבית לא מסוגלת לבצע תפקודי יום – יום וכו'. הדברים זה
- 30 עובדות לא נכונות ?
- 31 ת. לא אמרתי שהן לא נכונות. חלק כן וחלק לא. לא זוכרת את גילה זה מתאים לגיל הזה.
- 32 ש. ושהיא לא זוכרת את שם בתה זה נכון ?
- 33 ת. כשהיא לא רואה מישהו הרבה שנים לא זוכרים.

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 32709-06-17 האחות נ' האח

ש. מבחינה עובדתית את מצהירה פה שהמנוחה הייתה עצמאית? עכשיו את אומרת שלא אמרת
שהיא הייתה צלולה.
ת. יכול להיות שהיו לה רגעים שהיא לא ידעה בדיוק, אולי התרגשה אצל הרופאה. הכל יכול להיות
(ע' 40, ש' 14-24).

51. בתו של האח ונכדתה של המנוחה, גב' א"א (להלן – "הנכדה") בקשה ככל יכולתה למלא בתוכן את גרסתה
לפיה המנוחה היתה צלולה במשך השנים. אין חולק שהקשר בין השניים היה קרוב, והעדה שיתפה את בית
המשפט בקשר זה באופן נוגע ללב. ניכר עוד שמתוך הקשר עמוק בין הנכדה לבין המנוחה, רואה עצמה הנכדה
כמליצת יושר של המנוחה וכמי שצריכה לשמש למנוחה לפה, ולתבוע את כבודה.

52. על כך יאמר, ראשית דבר, שבית המשפט אינו חולק על עומק יחסיה של הנכדה עם סבתה, או על אמיתות
האנקדוטות שהעלתה בעדותה. ויחד עם זאת, אין בעדות הנכדה על מנת לסתור את מסקנות המומחה או את
המסד העובדתי העולה מן הסימוכין הרפואיים.

53. בתצהירה ציינה הנכדה שהשניים שוחחו רבות וצפו בטלוויזיה. לדבריה המנוחה שמחה יחד עמה כשגלעד
שליט שוחרר משביו בשנת 2011. כמו כן, כשהנכדה שבה מטיול בן מספר שבועות בארה"ב בשנת 2013, המנוחה
שמחה בשובה ואמרה לה שהתגעגעה אליה. גם בחקירתה ניכר שחייה שזורים בזיכרונות מסבתה האהובה.
לגבי מצבה של המנוחה העלתה בחקירתה את אותם הסיפורים שבתצהירה.

54. אך בערבו של יום, משנשאלה הנכדה ישירות על מצבה של סבתה במועדים הרלוונטיים, ניכר היה שהתחמקה
מלהשיב על שאלות פשוטות שהתשובות להן אמורות להיות בידעתה.

ש. את יכולה לאשר לי שמ-2009 עד 2013 חלה התדרדרות מסוימת במצבה של סבתך?
ת. מתוקף אנשים מבוגרים לפעמים הם שוכחים, גם אנחנו כשאנחנו צעירים יותר. אם חס וחלילה
הייתי יודעת שהיא באיזה מצב בסכנה הייתי מתריעה על זה ולא משאירה אותה לילה אחד לבד.
עובדתית היא חיה לבד, ידעה להכין לעצמה אוכל, כשהיא שברה את הכתף אני ואימא שלי
נשארנו לישון שם.

ש. לטעמך לא חל שום שינוי במצבה של סבתא שלך בתקופה זו?
ת. לא חל שינוי (ע' 57, ש' 25-31).

55. בית המשפט אינו יכול לקבל את תשובתה הגורפת של הנכדה, לפיה "לא חל שינוי" בין השנים 2009 – 2013,
כל שכן שעה שגם לגרסתה חל שינוי, אלא שהיא רואה אותו עקבי לגילה של המנוחה. מן המסמכים הרפואיים
וחו"ד עולה תמונה עובדתית שונה לחלוטין. תשובותיה של הנכדה בהקשר זה לא הניחו את הדעת:
"גם רופאים יכולים לטעות, גם הרופא של אימא שלי אמר [...] זה לא נכון מה שהרופאה אמרה" (ע' 58, ש' 3).
(3).

"זה לא נכון, לגבי מה שראיתי, היא ראתה אותה פעם אחת, אני נמצאת איתה. יכול להיות שבני משפחה
שהיא לא ראתה הרבה הגיעו והיא לא זיהתה" (ע' 58, ש' 9).

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 17-06-32709-17 האחות נ' האח

56. יובהר שבית המשפט אינו מוציא מכלל אפשרות, שמתוך קיומו של קשר עמוק ומיוחד בין הנכדה לבין המנוחה, המנוחה הגיבה באופן שונה אל הנכדה, יתכן אף שגלתה שמחה למראה הנכדה בעת ששבה מטיול בארה"ב. ויחד עם זאת אין באנקדוטות האישיות הללו כדי להטות את הכף או לגרוע ממצאי המומחה והגורמים הרפואיים.

57. זה המקום להתייחס לתמונות שצרף האח (בהודעה מיום 1.11.2018). ברוב התמונות נראית המנוחה ישובה על כיסא גלגלים במצבים ומקומות שונים. בני משפחה ואחרים מסביבה ולעיתים ילדים למרגלותיה. על פניו התמונות נלקחו בתקופות שונות, אך אינן נושאות תאריכים. בית המשפט אינו שולל את המשמעות שמעוררות התמונות עבור בני המשפחה, אך בעין אובייקטיבית לא ניתן ללמוד מהתמונות דבר על מצבה הקוגניטיבי של המנוחה, לטוב או לרע, ובית המשפט אינו יכול לדעת או לשער מה מתחולל מאחורי עיניה של המנוחה המביטה למצלמה.

58. על בסיס המקובץ לעיל בית המשפט קובע שלא עלה בידי האח לסתור את חוות דעת המומחה, את ממצאיו ומסקנותיו, וגם לא עלה בידי עדיו לעשות כן. מן הדין לקבוע אפוא, שהצוואה בטלה מתוקף סעיף 26 לחוק הירושה ומשהוכח והונחה דעתו של בית המשפט שבמועד עריכת הצוואה, המנוחה לא ידעה להבחין בטיבה של הצוואה.

59. נוכח קביעה זו, אפשר לסיים את הדיון בנקודה זו ולייתר את הדיון ביתר הטענות ההדדיות שהעלו הצדדים. יחד עם זאת, יתייחס בית המשפט בקצרה להיבטים הנוספים של הסכסוך, על מנת שתנוח דעת הצדדים שטענותיהם זכו להתייחסות מותב זה, ויתכן שיהיה בדבר לשפוך אור נוסף על נסיבות המקרה.

הטענות לבטלות הצוואה מתוקף סעיף 35 לחוק הירושה

60. האחות טענה שהאח לקח חלק בעריכת הצוואה, שהוא הנהנה הבלעדי ממנה. אין להקל ראש בדרישת הפסיקה לשם הוכחת עילה זו. אין די בסיוע או מעורבות של מה בכך מצד הנהנה על מנת להביא לביטולה של צוואה. התפיסה השיפוטית שהנחיל בית המשפט העליון בהקשר זה מעמידה רף התנהגות גבוה ביותר לשם אפיון מעשיו של פלוני כמעורבות פסולה שדינה בטלות הצוואה:

"כבר נפסק כי העובדה שהנהנה הזמין את עורך-הדין שערך את הצוואה ושילם את שכר טרחתו אין בה די כדי להביאו בכלל מי שנטלו חלק פסול בעריכת הצוואה (השופט קדמי בע"א 760/86 רוזן נ' שולמן [14], בעמ' 590). כן נפסק כי העובדה שהנהנית מן הצוואה הביאה את המצווה לעורך-הדין שטיפל בעבר בענייניה שלה ואף סייעה לו בפרטים שונים שנוקקו להם לצורך הצוואה אינה עולה כדי נטילת חלק בעריכת הצוואה (השופטת ביניש בע"א 2500/93 הנ"ל [8])" (ע"א 7506/95 שורץ נ' בית אולפנא בית אהרון וישראל, פ"ד נד(2) 215, ס' 15 לפסק הדין).

61. בתצהירה לא פרטה האחות לגבי האופן בו היה האח מעורב לשיטתה בעריכת הצוואה. גם תשובותיה בחקירתה הנגדית היו כלליות וספקולטיביות (ע' 14, ש' 22-29). דווקא האח ועורך הדין שערך את הצוואה, שופכים אור על הפרטים הרלוונטיים. עורך הדין אישר שהאח הוא שיצר איתו קשר ועמו תיאם את הגעת המנוחה למשרדו (ע' 31, ש' 11-12). הוא הניח עוד שהאח הוא מי ששילם את שכר טרחתו (ע' 33, ש' 1-2), והאח עצמו אישר שהוא

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 32709-06-17 האחות נ' האח

אכן שילם לעורך הדין עבור עריכת הצוואה (ע' 51, ש' 31). מעשים אלה לכשעצמם אינם הופכים את מעורבותו של האח לפסולה, ואינם עומדים ברף ההתנהגות אותו העמידה הפסיקה לשם פסילתה של צוואה.

נסיבות עריכת הצוואה

62. זהו המקום לציין, שניכר על שני הצדדים, שלא יצאו מגדרם על מנת לשפוך אור על נסיבות עריכת הצוואה, בשעה שנקבע כעניין שבעובדה, שהמנוחה לא היתה כשירה להבין את טיב מעשיה. גם עורך הדין שהגיש תצהיר עבור האח, לא שפך אור על הנסיבות. מי מהצדדים לא זימן לעדות את העדה הנוספת לצוואה. בתצהירו (סומן מש/1) תיאר עורך הדין את השיטתיות בה נוקט משרדו בעריכת צוואות, אך לא העלה כל טענה קונקרטית לצוואה הנדונה. בחקירתו אישר עורך הדין שאינו זוכר את מעמד החתימה על הצוואה (ע' 27, ש' 25-26). אף אחד מהצדדים לא הקשה על עורך הדין בחקירתו הנגדית. נוכח התוצאה אליה הגיע בית המשפט והואיל ואין הכרח להכריע בסוגיה זו – גם בית המשפט ימנע מלעשות כן.

63. יש לציין שבחקירתו אישר עורך הדין, שמשרדו, או ליתר דיוק עורך דין ממשרדו, ייצג את המנוחה בהקשר חידוש חוזה חכירה מול רשות מקרקעי ישראל, ושההתנהלות בהקשר זה היתה מול האח (ע' 28, ש' 20-25). לעיון בית המשפט צורפו מסמכים בהקשר זה (סומנו מש/2 ו – מש/3).

64. סימוכין אלה מעלים שאלות בהקשר לנסיבות עריכת הצוואה וחתימת המנוחה על המסמכים המדוברים. גם לא נעלמה מעיני טענת האחיות לגבי השוני, לכאורה, בין חתימת המנוחה על שני המסמכים האמורים. האח נשאל לגבי השוני האמור (ע' 52, ש' 14-33). ויחד עם זאת, על בית המשפט להישמר מלקבוע ממצא בהקשר זה, שעה שטענות אלה אינן נוגעות לצוואה ואין הכרח להכריע בהן. שני הצדדים כאמור נשמרו מלהעמיד את מלוא העובדות לידיעת בית המשפט.

ה"הסכם" בין הצדדים לבין האב המנוח

65. האחיות הציגה בתצהירה העתק מהסכם לכאורה שנחתם ביום 18.3.2001, בין האב המנוח לבין הצדדים (צורף נס' ב' לתצהיר). לפי הוראות ההסכם הנטען, המנוח העביר לאחות את הדירה ללא תמורה, והאח קיבל מהאב המנוח 120,000 דולר. ההסכם נחזה להיות חתום על ידי הצדדים והאב המנוח, ואין בפני בית המשפט סימוכין או טענה שההסכם דווח לרשויות המס. על אף שהצדדים לא הציגו אישור זכויות לגבי הדירה, נדמה שקיימת הסכמה בין הצדדים שהדירה היתה רשומה על שם המנוחה בלבד, וכך רשומה לכאורה עד היום.

66. בתצהירו האח מכחיש קיומו של ההסכם. מה גם שאביו המנוח לא היה בעל הזכויות הרשום בדירה כי אם המנוחה. לדבריו לא קיבל מעולם את הסכום הנקוב בהסכם הנטען, ולא היה בידי האב המנוח סכום בשיעור \$ 120,000. האח מציין עוד שבמועד חתימת ההסכם הנטען, האב היה עיוור. בחקירתה הנגדית לא סיפקה האחיות מידע כלשהו לגבי ה"הסכם" אותו הציגה:

ש. מי הכין את ההסכם מ-2001 עם אבא שלך? נספח ב'.

ת. אין לי מושג.

ש. מי דיווח על העסקה למס שבח?

ת. אין לי מושג.

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 17-06-32709 האחות נ' האח

- 1 ש. אבל אמרת שהעסקה דווחה.
2 ת. מ"ר, הרוה"ח.
3 ש. הוא גם זה שהכין את ההסכם?
4 ת. כנראה, אני לא יודעת.
5 ש. יש לך אישור מס רכישה על העסקה הזו?
6 ת. אין לי מושג.
7 ש. יש לך אישור מס שבח, ייפוי כוח בלתי חוזר?
8 ת. אין לי מושג.
9 ש. פנית למס שבח?
10 ת. לא פניתי לשום מקום (ע' 10, ש' 18-31).
11
12 67. האחות הודתה עוד בטענות האח שבמועד חתימת ההסכם הנטען, האב המנוח היה עיוור: "אבא שלי לא ידע
13 להדפיס, הוא היה 100%. הרבה שנים אבא שלי היה עיוור ולא יכל להדפיס. להגיד בעל פה – כן" (ע' 12, ש'
14 16). גם תשובותיה האחרות לא הניחו את הדעת:
15 ש. איך אבא שלך שילם \$120,000 לאחיד?
16 ת. היה לו במזומן, הוא קנה לר"ר גם בית במזומן, אין הוכחה, הוא הוציא במזומן \$120,000 אלף
17 אחוז. הם לא היו מוותרים על ה-\$120,000.
18 ש. מאיפה את יודעת שהיה לאבא \$120,000?
19 ת. אני משערת.
20 ש. את לא יודעת?
21 ת. לא (ע' 13, ש' 24-30).
22
23 68. תוקפו של הסכם זה אינו עומד להכרעת בית המשפט, ולא נתבע בעקבות הסכם זה סעד כלשהו. כמו כן, מטענות
24 האחות וראיותיה בהליך זה, לא הוכח קיומו של ההסכם או חתימת הצדדים עליו. מקור ההסכם לא הוצג, ולא
25 הוכחה כל פעולה הנובעת ממנו לכאורה על ידי מי מהצדדים לו. לא הוכח עוד שהאב המנוח שילם מתוקף
26 ההסכם כספים לאח, או שהאח קיבל כספים מידי האב המנוח, ואף לא הוכח שעמד לרשותו של האב המנוח
27 הסכום שנועד לכאורה לאח.
28
29 **טיוטת צוואת המנוחה כביכול משנת 1991**
30 69. האחות צרפה לתצהירה (נס' ג') העתק מסמך הנחזה להיות העתק צוואה של המנוחה, שאינה חתומה ונושאת
31 תאריך 3.5.1991. העדים לה עורך הדין וגבי ג'. לטענת האחות בתצהירה, בצוואה משנת 1991 שנמצאה אצל
32 המנוחה, המנוחה ציוותה לכאורה את הדירה וזכויות הבניה בה לאחות, ולאח את החנות וזכויות הבניה בה.
33 אמנם אין בידיעתה אם הטיוטה נחתמה על ידי המנוחה, אך לדבריה לא היתה מחלוקת שהדירה מיועדת לה.
34 טענה זו אינה נוגעת לסעד שבפנינו באופן ישיר, או לתוקף הצוואה. היא נועדה לכאורה להניח דעתו של בית

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 17-06-32709 האחות נ' האח

המשפט לגבי כוונת המנוחה, המנוגדת לצוואה. בנסיבות העניין אין הכרח להכריע בסוגיה. **נסתפק בכך** שהאחות לא העמידה כל גרסה לגבי מציאת מסמך זה, ולא הוכיחה מעורבות כלשהי של המנוחה בעריכתו או זיקה כלשהי בין המנוחה לבין המסמך. האחות לא העמידה כל גרסה לגבי גורלו של מסמך זה, או הסיבה בגינה לא נחתם על ידי המנוחה. בחקירתה לא הוסיפה פרטים כלשהם, ויש טעם להביא מתשובות האחות בחקירתה הנגדית בהקשר זה:

ש. את מצרפת נספח ג' לתצהירך טיוטה של צוואה מ-91? ואת טוענת שהיא לא ידעה מה זה צוואה?

ת. איך זה יכול להיות? לא יודעת. לא זוכרת מאיפה קיבלתי את המסמך הזה.

ש. מתי מצאת אותו? לפני שהיא נפטרה או אחרי?

ת. לא יודעת.

ש. לא יודעת אם בעודה בחיים?

ת. לא זוכרת.

ש. אחרי שהיא נפטרה והלכתם להוציא דברים מהבית מצאת את זה?

ת. לא.

ש. אז כשהיא עוד הייתה בחיים?

ת. לא יודעת להגיד זמנים.

ש. שאלת אותה למה היא חתמה על זה?

ת. לא (ע' 15, ש' 8-20).

70. לפיכך בית המשפט אינו מוצא כל משקל במסמך זה, והאחות לא יצאה מגדרה על מנת לשכנע את בית המשפט באמיתותו או במהותו לענייננו.

"הסכם ההלוואה"

71. לטענת האחות בתצהירה, היא ובעלה נקלעו לקשיים כלכליים משמעותיים, והאח והגיסה הלוו להם סך בשיעור 200,000 ₪, כנגד שעבוד הדירה. העתק ההסכם הנטען צורף אף הוא לתצהיר האחות (נס' ד' לתצהיר). ההסכם נושא תאריך 9.3.2008, והצדדים לו הם האח ואשתו, ובעלה של האחות. יחד עם זאת, גם האחות חתומה על ההסכם. לפי ההסכם הנטען, ההלוואה ניתנה כנגד שעבוד הדירה "שהיא דירת ההורים של אשת הלווה" – כך לשון ההסכם. לטענת האחות, ההסכם הוא בבחינת ראייה לכך, שגם לשיטת האח ורעייתו, הדירה היא דירתה – אף שהטענה אינה נתמכת ברישום כלשהו. בחקירתה האחות לא סיפקה פרטים נוספים:

ש. מתקנת, מפנה אותך לנספח ד', הסכם הלוואה. מאיזה תאריך? הוא נחתם ב-2008? בינך לבין

אחיך ובעלך? מפנה לסעיף 3 להסכם ההלוואה. ב-2008 זאת עדיין הייתה דירת ההורים?

ת. אני לא זוכרת תאריכים.

ש. על מה חתמתם בהסכם?

ת. לא יודעת על מה חתמתי, לא הייתי בהכרה, לא הייתי בשפיות דעת. היו לי 2 קומות קוטג' ב...,

הוא אמר לי תרדי, תחתמי, לא ידעתי על מה, לא הייתי בכלל בהכרה.

ש. מי הכין את ההסכם הזה?

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 32709-06-17 האחות נ' האח

ת. מי יודע, לא ידעתי בכלל אם אני חיה, לא ידעתי בכלל על מה אני חותמת. הם הלכו לעוה"ד רצו מעוה"ד לעוה"ד אני הלכתי לעוה"ד? היה לי שקל בבית או באיזה מקום ללכת לעוה"ד. מי קרא בכלל, הגב' קראה לי ואמרה לי בואי תחתמי, אני מדברת על [האח] ו[הגיסה] ואמרו לי תרדי תחתמי על מה ש[האח] ביקש.
ש. הם הכינו את ההסכם לא בעלך?
ת. אני לא יודעת (ע' 9, ש' 15-27).

72. בית המשפט יתקשה בודאי לקבוע ממצא לעניין זה בהינתן תשובותיה של האחות בחקירתה. ההסכם הנטען מעלה בודאי תהיות לגבי ההסכמה לשעבד את הדירה, שעה שלכל הצדדים לאותו הסכם ברור שהדירה, או חלקה, אינה רשומה על שם האחות. האחות לא סיפקה תשובה לתהיות אלה:
ש. כתוב בהסכם שהדירה של ההורים, איך יכולת לשעבד נכס שלא שלך?
ת. מאיפה אני יודעת? אני יכולה לדעת? אני יודעת מה בכלל אני ידעתי? לא יודעת כלום היום (ע' 9, ש' 34).

73. זה המקום לציין, שלא הונחה בפניי בית המשפט ראיה לכך שנרשם שעבוד על הזכויות של מאן דהוא בדירה. נציין עוד שאין מחלוקת בין הצדדים, שההלוואה ניתנה גם לאחות וגם לבעלה, ושגם לבעלה של האחות אין זכויות בדירה. כך בעדות הגיסה (ע' 36, ש' 16; ע' 37, ש' 25) וגם בעדות האח שאישר בחקירתו שההלוואה ניתנה למעשה גם לאחות (ע' 50, ש' 30). יחד עם זאת, האח עשה כל שלאל ידו על מנת להתחמק מלהשיב על השאלה, מדוע הוסכם על שעבוד דירה שאינה רשומה על שם האחות או בעלה כלל, כי אם על שם המנוחה (ע' 51, ש' 1-12).

74. כאמור, מי מהצדדים לא עתר לסעד בעל זיקה להסכם זה – את אכיפת ההסכם או שמא בנוגע להיקף העזבון. הצדדים לא הכחישו קיומו של ההסכם, אך דומה שגילו טפח והסתירו טפחיים בהקשר להסכם זה. נציין שמי מהצדדים לא ביקש לזמן לעדות את בעלה של האחות, שבודאי יכול היה לשפוך אור על ההסתבכות הכלכלית של האחות ושלו, או על הנסיבות להסכם האמור בזיקה לדירה. הואיל ולא עולה צורך להכריע בדברים, נימנע מלהוסיף על האמור.

סוף דבר

75. הכרעת בית המשפט אינה משתמעת לשתי פנים ואדניה מונחים על חוות דעת מנומקת הנטועה היטב בחומר הרפואי שהונח גם לעיני בית המשפט. לצד הכרעה ברורה זו, מצוי בית המשפט במחשכים בכל הנוגע לנסיבות שהביאו לעריכת הצוואה. כאמור, לא נעלם מבית המשפט שהצדדים לא ששו להרחיב על נסיבות אלה. לא יהיה זה מופרך להניח שהנסיבות לאשורן נוגעות להסתבכות הכלכלית של האחות ובעלה לכאורה. השיהוי בו נקטה האחות, עדותה הריקה והמהוססת וההלוואה משנת 2008 - יכולים לכאורה להתיישב עם הנחה זו. ויחד עם זאת, מדובר בהנחה בלבד ולא בקביעות עובדתיות, שאינן נחוצות לענייננו.

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 32709-06-17 האחות נ' האח

76. בית המשפט מוצא לנכון להעיר עוד, שעל אף שטענת האחות לגבי מצבה של המנוחה במועד חתימת הצוואה התבררו כנכונות, על בסיס חוות דעת מומחה, הרי שיתר טענותיה, ובעיקר טענותיה ביחס לאח, לא מצאו אחיזה בראיות או בנסיבות העניין כפי שעלו בפניי בית המשפט. בית המשפט לא מצא בסיס לטענה לפיה דבר הצוואה לא היה ידוע לאחות, או שהגשת הבקשה לקיום הצוואה לאחר פטירת המנוחה, הוסתרה מאחות באופן כלשהו. כפי שפורט באריכות לעיל, תשובותיה של האחות בהקשר זה לא נמצאו מהימנות. בית המשפט נחשף עוד במהלך בירור ההליך לטענות מרחיקות לכת כלפי האח, אותן העלתה האחות כעניין של מה בכך מבלי לטרוח ולגבות טענותיה. מהנסיבות עולה עוד שהאח ואשתו היו אלה שנשאו בעיקר הדאגה למנוחה, ולהתרשמותו של בית המשפט מעדותה של האחות, עולה ספק אם האחות אכן עומדת מאחורי מרבית הטענות שייחסה לאח.

77. בנוגע לשאלת הוצאות המשפט, מחד גיסא, תביעתה של האחות התקבלה. מאידך גיסא, לא נמצא כאמור שהאח חתר תחת האחות, או ממצא עובדתי אחר הנוגע לנסיבות עריכת הצוואה. בית המשפט אף מוצא לנכון להעמיד לחובת האחות את השיהוי בו נקטה. לפיכך מן הראוי שבנסיבות העניין כל צד יישא בהוצאותיו.

78. לפיכך ועל בסיס הנקוב בפסק הדין, נקבע כדלקמן:

א. צו קיום הצוואה מיום 1.9.2014 – בטל.

ב. צוואת המנוחה מיום 4.9.2011 – בטלה.

ג. התובעת תמציא נוסח צו ירושה לאישור בית המשפט.

ד. הצדדים רשאים להגיש בהסכמה פסיקות לאישור בית המשפט.

ה. בנסיבות העניין וכמפורט לעיל, כל צד יישא בהוצאותיו.

המזכירות תמציא את פסק הדין לצדדים ותסגור את התיק.

ניתן לפרסום תוך השמטת פרטים מזוהים.

ניתן היום, י"ז אלול תש"פ, 06 ספטמבר 2020, בהעדר הצדדים.

אלה מירז, סגנית נשיא